

Әдебиеттер тізімі

1. В.Я.Горфинкеля, В.А.Швандра. Малый бизнес. Москва 2007 -4956
2. Есть ли венчурный бизнес в Казахстане?
:http://vlast.kz/biznes\est_li_venchurnyj_kapital_v_kazahstane-3898.html
3. О.Е.Кузьмин, И.В.Литвин, Ю.И.Осик. Венчурный бизнес. Алматы 2018 -3626
4. Статья. В РК венчурный фонд может рассчитывать на 30% годовых: http://www.kursiv.kz/news\details\kompanii\v_rk_venchurnyy_fond_mozhet_rasschityvat_na_30_godovykh\

Жастар кәсіпкерлігін қолдаудың қаржылық моделінің тиімділігі

Ж.С. Хусаинова¹, Ж.М. Жартай²

¹Э.ғ.к., экономика және халықаралық бизнес кафедрасының профессоры,

²"6D050600-Экономика" мамандығы бойынша екінші курс докторанты
zhibekh11@mail.ru, zhartayzh@gmail.com

^{1,2} Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті, Қарағанды қ.

Аннотация: Қазақстандағы жастар кәсіпкерлігі бүгінгі таңда қалыптасу кезеңінде. Жастар жалданып жұмыс істеу орнына, жеке шағын бизнес құру туралы альтернативасы туралы жиі ойланады. Өз ісін құру кезінде туындайтын көптеген міндеттер мен проблемаларға тап бола отырып, жас кәсіпкерлер әрқашан мемлекеттік және мемлекеттік емес қаржылық қолдауға ие бола алады.

Кілт сөздер: жастар кәсіпкерлігі, стартаптар, мемлекеттік қолдау, гранттар, жобалар.

Жастардың әлеуметтік әлеуеті әлеуметтік ортаның микро - және макрофакторларының барлық жүйесінің көрінісі болып табылады. Бұл қазіргі жағдайда жастардың келесі қасиеттерін айқындауға мүмкіндік береді:

- жастардың негізгі қасиеті - ол шын мәнінде әлеуетті, мүлдем прогрессивті емес және регрессивті емес, ол кез келген бастамаларға дайын әлеуметтік потенция;

- жастардың мінез-құлықтық константасы ұрпақтық дуализм болып табылады: өмірлік тәжірибе мен әлеуметтік-тұрақты бағдарлардың жоқтығынан аға ұрпақтан тәуелділік, сонымен қатар, аға буынның мақсаттары мен әлеуметтік стандарттарын автономды жокқа шығару;

- бастапқыда экономикалық ұдайы өндіріс жүйесіндегі жастардың мәртебесінің төмендігі, материалдық игіліктерді бөлу үдерісіне қатысудың теңсіздігі;

- әлеуетті мүмкіндіктерге сүйене отырып, жастар барлық әлеуметтік топтардан ең жоғары мобилділікпен сипатталады;

- жастар жанашылдыққа бейім, креативті өндіріске барынша, яғни икемді шығармашылық, заманауи ойлауға бейімделген;

- жастар тарихи-мәдени драйвер болып табылады: ол қалыптасқан тарихи-мәдени ортаның өнімі, сонымен қатар оны жаңғырту локомотиві болып табылады.

Бизнес-сектордың ерекше сегменті ретінде жастар кәсіпкерлігінің бірегейлігі жастардың жас және жеке сипаттамаларының ерекшелігіне, оның әлеуметтік мәртебесі мен мінез-құлық үлгілеріне, сондай-ақ осы әлеуметтік топтың жоғары қозғалыстылығына, белсенділігіне және бейімделуіне байланысты.

Жастар кәсіпкерлігін қаржылық қолдаудың қолданыстағы моделі мынадай негізгі құралдардан тұрады:

- екінші деңгейдегі банктерде (ЕДБ), лизингтік компанияларда және микроқаржы ұйымдарында қаражатты шартты орналастыру арқылы жас кәсіпкерлердің қызметін қаржыландыру;

- жас кәсіпкерлер үшін кредиттер және қаржы лизингі шарттары бойынша сыйақы ставкасын субсидиялау;

- жас кәсіпкерлердің несиелерін ішінара кепілдендіру.

Қазіргі уақытта "Даму" кәсіпкерлікті дамыту қоры" АҚ жастар кәсіпкерлігін қаржылық қолдаудың жоғарыда аталған құралдарын іске асыратын негізгі ұлттық даму институты болып табылады. Олардың талдауына толығырақ тоқталайық.

Жастар кәсіпкерлігін қолдаудың қолданыстағы қаржылық моделінің бірінші құралы - бұл кәсіпкерлерді кейіннен қаржыландыру үшін ЕДБ, лизингтік компаниялар мен микроқаржы ұйымдарында қаражатты шартты түрде орналастыру бағдарламалары.

2007 жылғы қарашадан бастап "Даму" Қоры жеке кәсіпкерлік субъектілеріне, оның ішінде жас кәсіпкерлерге кейіннен кредит беру үшін ЕДБ мен лизингтік компанияларда қаражатты шартты орналастыру бағдарламалары бойынша оператор болып табылады. Қазіргі уақытта "Даму" Қорының Кәсіпкерлерді қаржыландыруы шартты орналастырудың 30-дан астам бағдарламасы шеңберінде жүзеге асырылады. Олардың ішінде: өңірлік және салалық лимиттерсіз ШОБ субъектілерін жаппай қамту бағдарламалары; ШОБ қаржыландыруда өңірлік сәйкессіздіктерді төмендетуге бағытталған өңірлік бағдарламалар ("Даму-Өңірлер", салалардағы нақты мамандандырылған қаржыландыру бағдарламалары және т. б.); ШОБ әртараптандыруға бағытталған секторалдық және салалық бағдарламалар ("Даму-Өндіріс", өңдеуші өнеркәсіптегі лизингтік мәмілелерді қаржыландыру, шағын қалаларда ШОБ жобаларын қаржыландыру бағдарламасы, франчайзингтік мәмілелерді қаржыландыру бағдарламасы, өңдеуші өнеркәсіптегі ШОБ қолдау бағдарламасы және т. б.); - әлеуметтік бағдарламалар. Өз бизнесін ашу үшін азаматтар 16 миллион теңгеге дейін несие ала алады. "Бизнестің жол картасы-2020" бағдарламасы шеңберінде жаңадан бастаған жас кәсіпкерлер үшін экспресс-кепілдік құралы қарастырылған. Жас кәсіпкерлер 15% кепілді қамтамасыз ете отырып, банктен несие ала алады, қалған бөлігін "Даму" Қоры қамтамасыз етеді. Соңғы қарыз алушыға микрокредиттің ең жоғары номиналды мөлшерлемесі жылдық 6% құрайды.

Кесте 1.

Өңірлік бөліністе "Даму" Қоры арқылы жас кәсіпкерлердің жобаларын қаржыландыру (ЕДБ және лизингтік компанияларда қаражатты шартты орналастыру бағдарламалары бойынша)

	01.01.2015ж.		01.01.2016ж.		01.01.2017ж.		01.01.2018ж.	
	Жобалар саны, бірлік	Сомма, млн.теңге	Жобалар саны, бірлік	Сомма, млн.теңге	Жобалар саны, бірлік	Сомма, млн.теңге	Жобалар саны, бірлік	Сомма, млн.теңге
Қазақстан бойынша барлығы, оның ішінде:	515	12213	777	15649	1182	17377	1721	23641
Ақмола	34	578	48	908	50	776	63	651
Ақтөбе	39	283	52	433	82	1140	120	1465
Алматы	22	634	38	859	105	885	235	1129
Атырау	30	482	44	765	45	806	61	1039
Батыс Қазақстан	27	354	43	483	48	1263	70	2714
Жамбыл	14	348	25	431	92	454	118	749
Қарағанды	42	700	62	861	64	896	98	1540
Қостанай	21	206	37	363	44	311	57	404
Қызылорда	31	193	45	405	67	530	103	616
Маңғыстау	35	557	53	792	52	767	73	1084
Түркістан обл., Шымкент қ.	38	521	48	589	223	656	292	1054
Павлодар	33	195	43	661	47	491	67	608
Солтүстік Қазақстан	24	281	36	386	34	314	48	409
Шығыс Қазақстан	47	638	78	1059	70	791	101	1147
Астана қ.	33	4401	63	4765	86	5335	129	6616
Алматы қ.	45	1842	62	1889	73	1962	86	2416

Ескерту – [1-2] қайнар көздері бойынша құрастырылған

ЕДБ-ға қаражатты шартты орналастыру бағдарламасын іске асыру басталғаннан бастап "Даму" Қоры 2017 жылға дейін қоса алғанда, жалпы сомасы 23 641 млн.теңгеге 29 жасқа дейінгі жас кәсіпкерлердің 1 621 жобасын қаржыландырды (кесте 1), жобалардың орташа жылдық өсу қарқыны 50% және қаржыландыру сомасы 25% құрады.

2014-2017 ж.ж. өңірлік бөліністе жас кәсіпкерлердің қаржыландырылған бизнес-жобаларының жалпы санындағы ең көп үлес Оңтүстік Қазақстан (осы кезеңде орташа алғанда 12,4%), Алматы (8,0%), Шығыс Қазақстан (7,7%) облыстарына тиесілі. Сонымен қатар, 2014-2017 жылдары жас кәсіпкерлердің бизнес-жобаларын қаржыландырудың жалпы көлемінде ең үлкен үлес Астана қаласында (орташа алғанда осы кезеңде 19,9%), Алматы қаласында (99,9%) және Оңтүстік Қазақстан облысында (8,5%) тіркелген (кесте 2).

Кесте 2.

"Даму" Қоры арқылы жас кәсіпкерлердің жобаларын қаржыландырудың жалпы көлеміндегі өңірлердің үлесі (ЕДБ және лизингтік компанияларда қаражатты шартты орналастыру бағдарламалары бойынша), пайызбен

	01.01.2015ж.		01.01.2016ж.		01.01.2017ж.		01.01.2018ж.	
	Жобалар саны, бірлік	Сомма, млн.теңге	Жобалар саны, бірлік	Сомма, млн.теңге	Жобалар саны, бірлік	Сомма, млн.теңге	Жобалар саны, бірлік	Сомма, млн.теңге
Қазақстан бойынша барлығы, оның ішінде:	100,0	100	100	100	100	100	100	100
Ақмола	6,6	4,7	6,2	6,2	4,2	4,2	3,7	2,8
Ақтөбе	7,6	2,3	6,7	6,7	6,9	6,9	7,0	6,2
Алматы	4,3	5,2	4,9	4,9	8,9	8,9	13,7	4,8
Атырау	5,8	3,9	5,7	5,7	3,8	3,8	3,5	4,4
Батыс Қазақстан	5,2	2,9	5,5	5,5	4,1	4,1	4,1	11,5
Жамбыл	2,7	2,8	3,2	3,2	7,8	7,8	6,9	3,2
Қарағанды	8,2	5,7	8,0	8	5,4	5,4	5,7	6,5
Қостанай	4,1	1,7	4,8	4,8	3,7	3,7	3,3	1,7
Қызылорда	6,0	1,6	5,8	5,8	5,7	5,7	6,0	2,6
Маңғыстау	6,8	4,6	6,8	6,8	4,4	4,4	4,2	4,6
Түркістан обл., Шымкент қ.	7,4	4,3	6,2	6,2	18,9	18,9	17,0	4,5
Павлодар	6,4	1,6	5,5	5,5	4,0	4	3,9	2,6
Солтүстік Қазақстан	4,7	2,3	4,6	4,6	2,9	2,9	2,8	1,7
Шығыс Қазақстан	9,1	5,2	10,0	10	5,9	5,9	5,9	4,9
Астана қ.	6,4	36,0	8,1	8,1	7,3	7,3	7,5	28,0
Алматы қ.	8,7	15,1	8,0	8	6,2	6,2	5,0	10,2

Ескерту – [1-2] қайнар көздері бойынша құрастырылған

2014-2017 ж.ж. салалық бөліністе жас кәсіпкерлердің қаржыландырылған бизнес-жобаларының жалпы санындағы ең үлкен үлес саудаға (орташа осы кезеңде 49,2%), өзге де қызмет түрлерін ұсынуға (19,1%), өңдеу өнеркәсібіне (9,6%) келеді. Жас кәсіпкерлердің бизнес-жобаларын қаржыландырудың жалпы көлемінің ең үлкен үлесі осы салаларға да бағытталған: сауда - 39,2%, өзге де қызмет түрлерін ұсыну - 21,5%, өңдеуші өнеркәсіп – 12,0%.

Жастар кәсіпкерлігін қолдаудың қолданыстағы қаржылық моделінің екінші құралы - "Даму" Қорының кәсіпкерлік субъектісі үшін кредит (лизинг) бойынша сыйақы ставкасын субсидиялау. "Бизнестің жол картасы - 2020" бизнесті қолдау мен дамытудың мемлекеттік бағдарламасында (БЖК-2020) қайтарымсыз негізде кредит (лизинг) бойынша пайыздарды төлеу бойынша кәсіпкердің шығындарын ішінара өтеу үшін пайдаланылатын кәсіпкерлікті мемлекеттік қаржылық қолдаудың бұл құралы "Бизнестің жол картасы-2020" бизнесті қолдау мен дамытудың мемлекеттік бағдарламасында (БЖК-2020) нормативтік бекітілген [1].

2018 жылға қарай БЖК-2020 іске асыру шеңберінде 29 жасқа дейінгі жас кәсіпкерлердің 1 069 жобасы жалпы сомасы 200 380 млн теңгеге субсидияланды, 2017 жылы жобалар саны бойынша өсім қарқыны 31%-ға және қаржыландыру сомасы 28%-ға жетті. Өңірлік бөліністе 2014-2017 ж.ж. жас кәсіпкерлердің субсидияланған бизнес-жобаларының жалпы санындағы ең үлкен үлес Ақтөбе (орташа осы кезеңде 9,5%), Павлодар (8,5%), Шығыс Қазақстан (8,0%) облыстарына тиесілі. Сонымен қатар, 2014-2017 ж.ж. жас кәсіпкерлердің бизнес-жобаларын субсидиялаудың жалпы көлемінде ең үлкен үлес Шығыс Қазақстан облысында (14,2%), Алматы қаласында (12,3%), Солтүстік Қазақстан облысында (11,7%) тіркелген. 2014-2017 ж.ж. салалық бөліністе жас кәсіпкерлердің субсидияланған бизнес-жобаларының жалпы санындағы ең үлкен үлес көлік және қоймалауға (29,6%), өңдеу өнеркәсібіне (27,2%) келеді. Жас кәсіпкерлердің бизнес-жобаларын қаржыландырудың жалпы көлемінің ең үлкен үлесі осы салаларға да бағытталған: өңдеу өнеркәсібі – 52,9%, көлік және қоймалау - 14,2% [1-4].

Жастар кәсіпкерлігін қолдаудың қолданыстағы қаржылық моделінің үшінші құралы - "Даму" Қорының кәсіпкерлік субъектілерінің несиелері бойынша ішінара кепілдік беруі. 2018 жылы "Бизнестің жол картасы 2020" бизнесті қолдау мен дамытудың мемлекеттік бағдарламасы шеңберінде кепілдік беру құралы бойынша портфельдік кепілдік беру енгізіледі, оның ерекшелігі "Даму" Қоры

кәсіпкердің әрбір өтінімін жеке бағаламайды, ал серіктес банктерге белгіленген лимиттер шеңберінде бағдарламалардың өлшемдеріне сәйкес келетін кредиттер бойынша кепілдік алуға рұқсат береді. Бұл кепілдікпен берілетін кредиттерге өтінімдерді қарау мерзімін едәуір азайтады; кәсіпкер-қарыз алушылар ұсынатын құжаттар пакетін қысқартады; кепілдік бойынша екі рет шешім қабылдауды болдырмайды (екінші деңгейдегі банк пен Қор тарапынан) [4].

2018 жылға қарай БЖК-2020 іске асыру шеңберінде жобалардың саны бойынша 2014-2017 жылдары өсім қарқыны 150%-ға және қаржыландыру сомасы 182%-ға жетіп, кредиттердің жалпы сомасы 9076 млн. теңгеге 29 жасқа дейінгі жас кәсіпкерлердің 805 жобаларына ішінара кепілдендіру жүзеге асырылды. Өңірлік бөліністе 2014-2017 ж.ж. жас кәсіпкерлердің бизнес-жобаларына ішінара кепілдік алғандардың жалпы санындағы ең көп үлес Астана қаласына (осы кезеңде орташа алғанда 12,9%), Атырау облысына (11,7%), Алматы қаласына (10%) келеді.

Сонымен қатар, 2014-2017 ж.ж. жас кәсіпкерлердің бизнес-жобаларына ішінара кепілдік берудің жалпы көлеміндегі ең үлкен үлес Астана қаласында (орташа алғанда осы кезеңде 14,5%), Алматы облысында (14,2%), Алматы қаласында (12,3%) тіркелген. Салалық бөліністе 2015-2017 ж.ж. ішінде ішінара кепілдік берілген жас кәсіпкерлердің бизнес-жобаларының жалпы санындағы ең үлкен үлес өңдеу өнеркәсібіне (25%), көлік және қоймалауға (22,9%), өзге де қызмет түрлерін ұсынуға (20,5%) келеді. Осы кезеңде жас кәсіпкерлердің бизнес-жобалары үшін кредиттерді ішінара кепілдендірудің жалпы көлемінің ең үлкен үлесі осы салаларға да бағытталған [1-4].

Қазақстандағы жастар кәсіпкерлігін қаржылық қолдаудың қолданыстағы моделінің негізгі элементтері және оның тиімділік параметрлері осындай. Жүргізілген талдау жастар кәсіпкерлігін кешенді қолдаудың және осы бизнес-сегментті мамандандырылған нысаналы қаржыландырудың арнайы қаржы құралдарының жоқтығын көрсетті.

References

1. "Даму" кәсіпкерлікті дамыту қоры" АҚ-ның Қазақстанда және оның өңірлерінде 2014 жылғы шағын және орта кәсіпкерліктің даму жағдайы туралы есебі. - Алматы, 2015 ж. - 160 б. // URL: <https://damu.kz> (өтініш берген күні: 15.04.2019)

2 "Даму" кәсіпкерлікті дамыту қоры" АҚ-ның Қазақстандағы және оның аймақтарындағы шағын және орта кәсіпкерліктің 2015 жылғы даму жағдайы туралы есебі. - Алматы, 2016 ж. - 133 б. // URL: <https://damu.kz> (өтініш берген күні: 15.04.2019)

3 "Даму" кәсіпкерлікті дамыту қоры" АҚ-ның Қазақстандағы және оның өңірлеріндегі шағын және орта кәсіпкерліктің даму жағдайы туралы есебі. - Алматы, 2017 ж. - 115 б. // URL: <https://damu.kz> (өтініш берген күні: 15.04.2019)

4 "Даму" кәсіпкерлікті дамыту қоры" АҚ-ның Қазақстандағы және оның өңірлеріндегі шағын және орта кәсіпкерліктің даму жағдайы туралы есебі. - Алматы, 2018 ж. - 118 б. // URL: <https://damu.kz> (өтініш берген күні: 15.04.2019)

Еуразиялық экономикалық кеңістіктегі сандық технологияның маңыздылығы

Г.Ш.Шайхисламова

Экономика және бизнес магистрі, аға оқытушы

Gulsara.75@list.ru

Қорқыт Ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университеті

Түйіндеме: Мақалада қазіргі жаһандық экономикалық қатынастардың толыққанды үдерісі кезінде мемлекеттің экономикалық өсу траекториясын жаңа бағытта яғни интеграциялық процесте сандық технологияларды мемлекетаралық өзара ынтымақтастық аясында экономиканың барлық салаларына енгізе отырып, бәсекелік қабілеттігін арттыру, маңыздылығы ашылады.

Кілт сөздер: интеграция, Еуразиялық экономикалық одақ, бәсекеге қабілеттілік, оңтайландыру, өндіріс, экономикалық өсу

Сандық технологиялар Қазақстанның бәсекеге қабілетті отыз елдің қатарына көшудегі инновациялық дамуының жаңа технологиялық ашылулар арқылы экономикалық өсу қарқынының факторы ретінде өмірімізге енді.